

PHD DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

A TÁRSASÁGI JOGI KÖZÖSSÉGI JOGALKOTÁS ÚTJA, A SZUPRANACIONÁLIS TÁRSASÁGI JOGI MODELLEK MEGJELENÉSE A KÖZÖSSÉGI JOGALKOTÁSBAN

Írta:

KISZELY KATALIN

Témavezetők: **Dr. Prof. SZABÓ IMRE**

Egyetemi tanár

Dr. Prof. VÖRÖS IMRE

MTA Doktor, egyetemi tanár

Dr. Prof. TANKA ENDRE

MTA Doktor, egyetemi tanár

Budapest, 2009

I.

A KUTATÁS FELADATA ÉS TUDOMÁNYOS ELŐZMÉNYE.

A társasági jog az a jogterület, amely a vállalkozások jogának szervezeti kereteit biztosítja, vagyis a gazdaság működésének egyik meghatározó, befolyásoló tényezője. Ez a jogterület a magánjogon belül az egyik legdinamikusabban változó, melyet a közösségi irányelvi és rendeleti jogalkotás egyaránt érintett, szabályozása tárgyává tett.

A közösségi jogalkotás talán e jogterületen a legkiterjedtebb, hisz a *társasági jog*, mint a **gazdaság és kereskedelem terén működő személyek státuszjoga szabályozza a társaságok tulajdonosi viszonyait, az e jogok gyakorlását meghatározó jogokat, a társaságok külső jogviszonyait harmadik személyek irányában.**

A társaság, mint jogintézmény megjeleníti az azonos gazdasági célok elérését megvalósítani kívánó egymással mellérendelt kötelmi jogviszonyban álló tagok személyes közreműködését, vagyoni viszonyait és ezen jogviszony alapján a társaság tagjainak egymással szemben és külső jogviszonyokban fennálló polgári felelősségét.

A közösségi társasági jogi jogalkotásnak, mint a gazdaság és kereskedelem területén működő személyek státuszjogának, választ kell adnia és megoldást kell találnia a társaságok elismerésére, a külföldi társaságok elismerésére és a külföldi társaságok számára a belföldi jogegyenlőség biztosítására vonatkozó szabályozás megteremtésére. Mindezen feladatot, úgy kell megoldania, hogy figyelembe vegye a társasági jogi, adójogi, devizajogi különbözőségeket és a tagállamok gazdasági érdekeit is, melyek politikai érdekeket is jelentenek egyúttal.

A társasági jog az integrációs gazdaságpolitika fókuszában lévő jogterület, hisz ezen terület a gazdasági integráció mélyítésének egyik jelentős eszköze. Az e területen megjelenő harmonizáció és rendeleti jogalkotással a tagországok társasági jogát közelíti és egységesíti a közösségi jogalkotás, ez pedig a gazdasági integráció mélyítését célozza.

Jelen kor jellemzője, hogy a nemzeti jogok egymáshoz közelítése a társasági jogban nem csak európai, hanem világméretben is megindult. A világgazdaságban új trónkövetelők jelentek meg, méreteik és gazdasági potenciáljuk óriási. (Kína, India .) A gazdasági fejlődés felgyorsulásának eredményeként a közösségi jogalkotásban megjelennek a szupranacionális társaságok. A világgazdaság jelenlegi helyzete igenli ezen társaságok alapítását, hisz működésük országhatárokon átnyúló, A jogalkotásnak a nemzetinek és a közösséginek is egyaránt feladata, hogy a társaságok működésének főbb jellemzőit, így a működési. szervezeti elemeket, a kisebbségi részvényesek, hitelezők jogait, a nyilvánosság védelmének kérdéseit az ezekre vonatkozó transzparenciát közösségi szinten összehangolják.

Az értekezés elsődleges törekvése az, hogy a közösségi társasági jogi jogalkotás fejlődésének jogtörténeti hátterét is vizsgálva, elemezze ezen fejlődés folyamatát, a jogharmonizációs és rendeleti jogalkotás viszonyát , egymásra épülését és hatását a nemzeti jogalkotásra, rámutatva egyúttal az egyes intézmények általános és közös fejlődésének hátterére, valamint a kialakult eltérő jogi megoldások okaira.

Az értekezés be kívánja mutatni a közösségi társasági jog jelenlegi állapotát , helyzetét és a jelenlegi „ status quo „ kialakulásához vezető utat a közösségi jogalkotásban és azt a fejlődési folyamatot, - figyelemmel jogtörténeti előzményeire is – amely a szupranacionális társasági jogi modellek megjelenését megelőzte és megjelenésüket indukálta.

Az értekezés részletesen elemzi a szupranacionális társaságokat, szervezeti felépítésüket, az egyes társaságok sajátosságait és különbözőségeiket.

Az értekezés összehasonlítja és elemzi a közösségi irányelvi jogalkotás és az ezen felépülő rendeleti jogalkotás viszonyát.

Az értekezés jogtörténeti része érinti a társasági jogi jogalkotás Nyugat-európai fejlődésének legfontosabb állomásait a XIX.századtól kezdődően egészen az újkori kodifikációk megjelenéséig.

Az értekezés országtanulmányok keretében vizsgálja a közösségi jogalkotást mind jogharmonizációs, mind a rendeleti jogalkotás tekintetében is meghatározó gazdaságilag és politikailag domináló tagországok társasági jogának jogtörténeti hátterét . (az értekezés e

része Coing, Goldschmidt, Nagyné, Szegvári Katalin, Sándor István munkáit használta az egyes részletkérdések tekintetében meghatározó szakirodalmi álláspontként.)

A 20.század második harmadától kezdődő jogharmonizációs és rendeleti jogalkotás fejlődésének folyamatát az értekezés elsődlegesen Schmitthoff, M. Luther, Benacchio, Sárközy Tamás munkáiban megfogalmazott elméletek felhasználásával dolgozza fel.

II.

A KUTATÁS MÓDSZERE

Az értekezés foglalkozik a társasági jogi szabályokat determináló gazdasági, társadalmi és politikai környezettel. Ezen tényezőknek a vizsgálata a társasági jog területén nélkülözhetetlen, hisz érvényesülésük meghatározó nem csak a nemzeti, hanem a közösségi jogalkotásban is.

Az értekezés e területek kölcsönhatásait a **jogtörténeti és összehasonlító jogtudomány** eredményeinek a felhasználásával vizsgálja

Az értekezés elsődlegesen a közösségi jogalkotás fejlődésének folyamatát kívánja bemutatni a társasági jog területén, így a jogharmonizációt megtestesítő társasági jogi irányelveket elemzi, vizsgálja ezek hatását az egységes „sui generis” jogon alapuló szupranacionális társasági jogi modellek megjelenésére a közösségi jogalkotásban.

Az értekezés elemzi a közösségi társasági jogi jogalkotás hatását a tagországi társasági jogi jogalkotásra nézve is. Ezen elemzés **az összehasonlító jogtudomány** eredményeinek felhasználásával történhet.

Az értekezés összehasonlítja az egyes társasági jogi intézmények nemzeti jogalkotásbeli különbözőségét és ennek során jelezni kívánja a közösségi jogalkotást lelassító állandó problémát, mely a társasági jog területén is adott, a kontinentális jog – common law dichotómiát. *(ez a dichotómia a jogharmonizációs és rendeleti jogalkotásban egyaránt jelen van.)*

Nem nélkülözheti az értekezés a társasági jog jogtörténeti és újkori szabályozásának a vizsgálata során az adott korra jellemző, azzal releváns **gazdaságtörténeti, jogelméleti és jogszociológiai** tudományágak eredményeinek a felhasználását a jogterületek elemzésénél.

A közösségi jogalkotás fejlődésmenetének vizsgálata során a társasági jogi intézmények eltérő szabályozását **a jogösszehasonlítás** módszerével dolgozta fel az értekezés, melyhez az **empirikus** részt a társasági jogi alapelvek tekintetében az Európai Bíróság néhány jelentős ítéletének a bemutatása adta.

III.

A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA.

Az értekezés leíró munka, amely a közösségi társasági jog jelenlegi állapotát kívánja bemutatni, vizsgálván azt a folyamatot, amely ehhez vezetett. Hasonlóan valamennyi magánjogi illetve kereskedelmi jogi terület bemutatásához a társasági jogterület bemutatása sem nélkülözheti az adott jogterület jogtörténeti háttérének az ismertetését.

Az értekezés a közösségi jogalkotás jogtörténeti háttérének ismertetését a XIX. századi és XX. század első felének társasági jogtörténeti fejlődésével kezdi. A vizsgált Nyugat-európai országok társasági joga (francia, német, olasz, spanyol, angol társasági jog) a kontinentális társasági jog fejlődése szempontjából meghatározó jelentőségű, hasonlóképpen az common law társasági jogát meghatározó angol társasági jogé is.

Az értekezés jogtörténeti részének nem célja az egyes jelenlegi unios tagországok társasági jogának részletekbe menő elemzése, de fókuszál a kontinentális jog -common law dichotómiára és azon tagországok társasági jogának jogtörténeti háttérét vizsgálja

országelemzések keretében, melyeknek jogalkotása a közösségi jogalkotást meghatározza és döntően befolyásolta kontinentális társasági jog fejlődését.

Az európai társasági jog anyagának kodifikálása a Nyugat-európai kereskedelmi törvénykönyvek létrehozásával indult igazán fejlődésnek.

Az első kodifikációs lépések nem fektettek még hangsúlyt a társasági jog teljes részletekbe menő szabályozására.

Megállapítható, hogy **a francia kereskedelmi jogi kodifikáció meghatározó jelentőségű volt a Nyugat-európai társasági jog fejlődésének szempontjából, mivel ez indította el hatása révén a kontinentális jog fejlődését a társasági jog területén.** A francia jogalkotás e területen az adott korban mérföldkő volt.

A modern társasági jog kezdetet a XIX. század végére tehető. A korábbi koncessziós rendszert, amely a társaság alapítást a Nyugat-európai jogokban állami engedélyhez kötötte, felváltja a szabályozásban a normatív rendszer, amely már elkezd szabályozni a társaság kisebbségi tulajdonosainak jogait, és megjeleníti a társaság hitelezőinek védelmét is. Igény jelent meg a társasági joganyag részletesebb, garanciális elemeket is magában foglaló szabályozására, magának a társaság belső szerevetének részletes törvényi szintű kialakítására (felügyelő bizottság, könyvvizsgáló, vagy pl: az angol jogban az „ultra vires” elvének mint speciális szabályozásnak a bevezetése).

A normatív szabályozás igyekszik a jogi személyiség nyújtotta előnyök lehetőségeivel rendelkező vállalkozó pozícióját a polgári jogi felelősséggel gyengíteni. A normatív szabályozás erősödésének hatására a társasági jogban újabb típus formák jelennek meg, így a német jogban megjelenik a GmbH, mely aztán a kontinentális jog több országában kedvelt társasági formaként teret nyer. Hasonlóképpen új társasági forma a csendes társaság és megszületik a részvénytársaságok differenciálása is a részvényesi kör alapján (nyílt- zárt részvénytársaság).

A társaságok jogtörténeti fejlődésében jól nyomon követhető, hogy a társasági típusok egy folyamatos, kimutatható fejlődés eredményeképp egymásra épülve jöttek létre, mely folyamatot a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok fejlődése indukált. Ez a folyamat az egyszerű szerződési szintű személyegyesítő társaságoktól az elkülönült jogi személyiséggel

rendelkező tőkeegyesítő társaságok megjelenéséig a jogi szabályozásban jól nyomon követhető. Az értekezés jogtörténeti része jelezni kívánja, hogy a társasági jog, az egyes társasági formák szervezeti felépítését csak történeti kontinuitásában lehet vizsgálni, mivel ez a módszer ad lehetőséget az egyes társasági formák tagországbeli szabályozásának az elemzéséhez és a szabályozás különbözőségének vizsgálatához.

A XX. század első felében a társasági jog területének szabályozása már a tőkeegyesítő társaságok törvényi szabályozási részleteinek kidolgozására is fókuszál, melynek keretében részletes törvényhelyek szabályozzák már a szervezeti felépítésre, hatáskörökre vonatkozó feltételeket, a hitelező védelmi és kisebbségi tulajdonosokat védő viszonyokat.

A társasági jogi szabályozás színvonala minden korszakban az adott gazdasági szinthez idomul ez egyben jelzi az adott társadalom fejlettségét, tulajdoni viszonyait és természetesen a felépítmény részét képező jogalkotás színvonalát is determinálja.

A XX. század második- harmadik harmadában ennek következményeként a társaságok szabad alapításának lehetővé tétele mellett már jelentkeznek a munkavállalók érdekeit és védelmét figyelembe vevő szabályozás, mely ezzel párhuzamosan csökkenti az állami kontroll szerepét az indirekt kontroll irányában. A vállalkozások szabadságának elősegítése érdekében tőkeegyesítő társaságok a jogalkotói akarat folytán jogi személyekké válnak és megjelenik az a korlátolt felelősségű társasági forma amely az egyéni vállalkozók számára is jogi védeltséget jelent az egyszemélyes társaságok alapításának lehetőségével (egyszemélyes Kft., Rt.).

Ezt követően az értekezés további része a közösségi jogalkotás két nagy területét a jogharmonizációs és a rendeleti jogalkotáson alapuló szupranacionális társasági jogi modelleket mutatja be, elemezvén a két jogterület egymáshoz való viszonyát.

A XX. század második harmadában az Európai Gazdasági Közösség intézményi megjelenésével, szupranacionális szervezetével és a gazdasági integráció megteremtésének célzatával egy új dimenziót jelent a társasági jogalkotás területén is. A négy alapszabadság és a gazdasági integráció szélesítése, mélyítése érdekében már a 70'-es évek elején megindul a társasági jog anyagának a harmonizációja, mely több évtizeden keresztül tart és a társasági jog lényegi szegmenseit érinti.

Egy jól látható egymást kiegészítő, egymásra épülő irányelvi szabályozás zajlott le napjainkig a közösségi jogharmonizációban, mely folyamat még nem zárult le teljesen hisz a 13 társasági jogi irányelvből, melyet az értekezés részletesen taglal a konszernjogi irányelvek és a részvénytársaságok szervezetének szabályozására vonatkozó irányelv valamint a nemzetközi fúziókról szóló irányelv még nem elfogadott.

A hatályba lépett irányelvek elsősorban a társaságok nyilvánosságra hozatalával kapcsolatos követelményeket, a tőkeegyesítő társaság tőkevédelmi és a társaságok ellenőrzésének követelményeit érintik.

A társasági jogi jogharmonizáció, az egymásra épülő irányelvek jelentős fejlődési tendenciát mutatnak a közösségi jogi társasági jogalkotásban. *Az értekezés bemutatása alapján ez a jogharmonizációs folyamat mértékadóan érinti az adott jogterület lényegi pontjait és jó eszköze a tagállamok társasági jogainak a közelítéséhez.*

Ez a harmonizációs folyamat jól szolgálja azon célt, melynek megvalósítására hivatott, ez pedig nem más, mint a befektetési kockázat csökkentése, a vállalkozási kedv preferálása és a más tagállam területén való társaság alapítás megkönnyítése a verseny jog szabályainak a figyelembe vételével és a társaság alapításra vonatkozó transzparencia erősítése.

Az Értekezés rá kíván mutatni arra, hogy a közösségi társasági jogalkotás domináns részét az irányelveken alapuló jogharmonizáció képezi, mely jelzi az is, hogy az irányelvi szabályozás oly mértékben kíván beavatkozni elsősorban a tőkeegyesítő társaságokra vonatkozó tagországi szabályozásra és ezzel a jogközelítésbe, melynek célja a belső piacon lévő verseny elősegítése oly módon, hogy ne sértse a tagállamok e jogterületre vonatkozó jogalkotási autonómiáját.

A társasági jogi jogharmonizáció a más tagállamban való társaság alapítást a társaság alapítás garanciáit és a társaság létét meghatározó tagállami szabályozást közelíti alapvető pontokon egymáshoz.

Az egységes piac tényleges létrejötte a gazdasági szférán felül a vállalati szférára vonatkozó tagállami szabályozás közelítését is elengedhetetlenné teszi mert addig ez elképzelhetetlen, amíg szereplőire nem ugyanazon vagy legalábbis egymáshoz megközelítőleg hasonló jogi normák nem vonatkoznak.

A társasági jogi irányelvek az egységes belső piacon a társaság alapítást és a társaságok működéseinek feltételeit konvergálják anélkül, hogy lehetővé tennék az adott társasági forma áthelyezését egyik tagállamból a másikba.

Az értekezés álláspontja egyezik a jogdogmatikában ismert azon állásponttal, mely szerint az irányelvek fontos eszközei az e jogágazatban érvényesülő jogalkotásnak, azok láncolatot képeznek és a jogág fontos szegmensét fedik le, ez azonban miután még nem befejezett és egy zárt rendszerben zajló folyamatról van szó, amely azonban nem jelenti azt, hogy európai társasági jogról beszélhetnénk. A közösségi jogalkotás a jogharmonizáció eszközével oly mértékben közelíti a tagországok jogát, amely az egységes piac akadálymentes működését elősegíti.

Megállapítható, hogy az irányelvi szabályozás egy jogalkotói fejlődési folyamat része, melynek lényege az, hogy az Európai Közösségekhez tartozó jogrendszerekben lassan és fokozatosan egységes jogi megoldások és modellek alakuljanak ki.

A társasági jogharmonizáció terjedelme megteremtette annak politikai és jogpolitikai hátterét, hogy a társasági közösségi jogalkotás legújabb területe a szupranacionális társasági modellek megjelenjenek e területen. (Az értekezés ezen részeihez Molden, Doralt, Berger, Harding, Monateri, Gleichmann, Sárközi Tamás, Nochta Tibor műveit használta álláspontja kidolgozásához.)

Az értekezés utolsó nagy szerkezeti része a szupranacionális társasági jogi modelleket az Európai Gazdasági Érdekegyesülést, az Európai Szövetkezetet, az Európai Részvénytársaságot és a Európai Zártkörűtársaság rendelet tervezetét mutatja be, mely hatályba lépése ez évben várható. Az értekezés az egyes társasági modelleket részletesen tárgyalja, azok szervezeti felépítését összehasonlítja.

A közösségi jogalkotás a társasági jog területén új modelleket nem dolgozott ki, olyan operatív szabályokat alkotott és modelleket vett át, amelyek újaknak tűnhetnek, ezzel szemben a valóság az, hogy a szupranacionális társasági jogi modellek az egyes tagországokban már ismert és alkalmazott és ott már bevált modellek továbbfejlesztett változatai. (pl.: a társasági összevont éves beszámoló mintájául az angol-német modell szolgált alapul, az Európai Gazdasági Érdekegyesülésre vonatkozó rendelet mintájául a francia jogban már bevezetett koordinációs társaság a Groupment d'interet économique szolgált, ennek továbbfejlesztett változata EEIG, a társaság irányítás egyszintű boardsystem megoldása az angol jogi szabályozás terméke, az ugyanerre vonatkozó duális rendszer pedig a német jogalkotásé.)

A szupranacionális társasági jogi modellek háttérét képező közösségi jogalkotást meghatározza a kontinentális- common law dichotómia és mindezeneken felül még azon tény is, hogy ezt a jogalkotást a politikailag és gazdaságilag legbefolyásosabb tagállamok határozzák meg. Az értekezés a szupranacionális modellek jogalkotási szempontból legjelentősebb modelljének az Európai Részvénytársaságot tartja.

A részvénytársaság az egyetlen társasági forma amely a XX. században a tőkepiac az értékpapír kereskedelem és a tőzsdéi tevékenység hihetetlen fejlődése nyomán a legnagyobb átalakuláson ment át. Az egységes „sui generis” jogon alapuló társasági közösségi jogalkotás fejlődésének iránya jól jelzi, hogy az a jogharmonizációs folyamatra épül rá.

A szupranacionális modellek a tagállamok bármelyikének területén azonos lényegi tartalommal alapíthatók, közösségi jogalanyisággal rendelkeznek és székhelyük (újraalapítás nélkül) szabadon áthelyezhető az egyik tagállamból a másikba.

Az egységesített jogalkotás a legnagyobb tőkeerős és a legkisebb de a belső piacot dimenziójában meghatározó a legkiterjedtebb működési területet átfogó társaságokra nézve jelenik meg a közösségi jogalkotásban (az SPE rendelet tervezetének a hatályba lépése a Kkv-k európai jogalanyiságát teremti majd meg).

A szupranacionális társaságok alapítására a közösségi jogalkotás szabad teret enged az egyes társaságok alapító szabályainak a kidolgozásánál, teret engedve a társaság irányítás rendszerének a meghatározására is.

A rendeleti szabályozás egy koordinációs társasági jogi modellt hozott létre mely alapításához alaptőke minimum nincs a rendeletben meghatározva. Az Európai Szövetkezet lényegét tekintve nem sorolható mint társaság a szupranacionális modellek közé, hisz más működési alapelvek alapján alapítják, mint a társaságokat (segítségnyújtás, szolidaritás elve, egyenlő elosztás elve). Az Európai Szövetkezetről szóló rendelet a gazdaság e szektorában működők tevékenységét a tőke irányába mozdítja el. A közösségi egységes jogalkotás topmodellje az Európai Részvénytársaság, mely profittermelő jellegét és a gazdasági kereskedelmi folyamatokban való részvételét tekintve a legelőnyösebb pozícióval rendelkezik a szupranacionális társaságok sorában.

A szupranacionális modellek közös jellemzői, hogy a jogalkotó a társasági forma meghatározásánál az alapítók számára szabadságot enged, hasonlóképpen a szervezeti felépítés és irányítás tekintetében, mindamelltt hogy a kisebbségvédelmi, hitelezővédelmi szabályozás és a munkavállalói participáció garanciáit a szabályozás megteremti, egyébként az alapítók számára a szabályozás csupán keretet ad.

A jogharmonizációs folyamatra épülő rendeleti jogalkotás eredményeként eddig megszületett szupranacionális modellek a jogegységesítés irányába viszik a közösségi jogalkotást, mely folyamatot az Európai Bíróság precedensei, jogértelmezése erősít.

Az értekezés rá kíván mutatni, hogy ez a folyamat még nem fejeződött be hisz újabb szupranacionális modellek vannak kidolgozás alatt. (Európai Kft.) A társasági jog területének közösségi jogalkotása súlyánál és jelentőségénél fogva nem kizárható, hogy indukálójá lehet az európai magánjog kialakulásának.

A közösségi jogalkotás és a tagországi jogalkotás a társasági jog területén jól kiegészíti egymást, a Közösségek jogalkotása e területen sikeresnek mondható, figyelembe veszi a nemzeti jogalkotás igényét és autonómiáját.

Az értekezés rá kíván mutatni azon tényre, hogy **a közösségi jogalkotás egyfajta többlettartalmat ad a nemzeti jogalkotásokhoz, így:**

- Egységes versenyfeltételeket,
- Nagyobb jogbiztonságot,

- Fokozottabb transzparenciát,
- A tudományosan megalapozott jogösszehasonlító tevékenység igényét,
- A közösségi jogviták eldöntése fórumának Európai szintre emelését,
- A lobbitevékenység közösségen belüli sajátos formáját,
- Deregulációs hatást,
- A munkavállalók részére az európai piacon való biztonságosabb megélhetést,
- A nemzetközi gazdasági kapcsolatok folyamatos fejlesztésének lehetőségét,
- Transznacionális jogászi gondolkodást.

A transznacionális jogászi gondolkodás ezek közül az egyik leglényegesebb mert ez magában foglalja a teljes többlet tartalmát. A szupranacionális jogászi gondolkodás egy olyan újfajta szemléletmódot, világszemléletet kíván meg a jogásztól, amely a rugalmasságon és kompromisszum készségeen felül igényli a közösségi joganyag és intézményrendszer megismerését és az európai dimenzióban való jogászi gondolkodást.

IV.

A szerző kutatási témakörben készült publikációi:

1. Studia Iuridica Caroliensia 2009/4, szám The influence of the directives of Company Law into the development of the European Community Law. (65-69o.)
2. DIEIP (De iurisprudencia et iure publico, Jogi és Politikatudományi folyóirat III. évfolyam 2009/3-4. szám. A szupranacionális társasági modellek jellemzői
3. Studia Iuridica Caroliensia 2010/5 szám. The influence of the company law of community legislation on the legislation of the member states